

Prof.Dr.YILMAZ ÖNGE'NİN BİYOGRAFİSİ

Güler BİLECEN

Sayın Konuklar,
Onuncusunu kutladığımız Vakıf Haftası içinde yer alan "Yılmaz Önge Restorasyon Semineri"ni onurlandırdığınız için hepinize ayrı ayrı teşekkür eder, saygılar sunarım.

28 Mart 1992 günü sabahı saat dokuzda bir kalp krizi sonucunda kaybettiğimiz büyük insan, ilim adamı, Yüksek Mühendis Mimar Prof.Dr.Yılmaz Önge, Aralık Ayı'nın ilk pazartesi günü başlayan Vakıf Haftalarının bundan önce kutlanan dokuzunda da, oturum başkanı, konuşmacı ve tartışmacı olarak görev yapmıştı. Bugün aramızda maalesef yer almıyor, ama dostlarının kalplerinde, sanat tarihi ve restorasyonla uğraşanlar da, yapıtları ile ışık ve bilgi kaynağı olarak ilelebet yaşayacaktır.

Baba adı Kemalettin, anne adı Ayşe olan Yılmaz Önge, 14 Ekim 1935 günü İstanbul da dünyaya gözlerini açmış. Başarılı geçen ilk ve ortaokul hayatından sonra 1952-53 öğretim yılında Ankara Atatürk Lisesi'nden, 1959 yılında İstanbul Teknik Üniversitesi Mimarlık Fakültesi'nden mezun olmuştur.

1961 yılında, vatanî görevini tamamlamasından sonra, Vakıflar Genel Müdürlüğü Abide ve Yapı İşleri Dairesi Başkanlığı emrinde mimar olarak göreve başlamıştı.

Vakıflar Genel Müdürlüğü'nün başta gelen görevi; şüphesiz hepinizin çok iyi bildiği gibi ata yadigarı, vatanımızın tapusu olan Vakıf eski eserlerin bakım, onarım ve restorasyonlarının yapılmasıdır. Yılmaz Önge Vakıflar Genel Müdürlüğü'nde, Türkiye'de eski eserlerin korunması ve restorasyonu konularında önder, Yüksek Mimar Ali Saim Ülgen'le yaklaşık iki sene beraber çalışmış ve ondan feyz almıştı.

Ali Saim Ülgen'in 8 Şubat 1963 tarihinde zamansız ölümünden sonra, Vakıflar Genel Müdürlüğü Abide ve Yapı İşleri Dairesi Başkanlığı Mütihazsıs Müşavirliğine Yılmaz Önge atanmıştı.

Mütihazsıs Müşavir olarak, Anadolu'nun her tarafında yer alan Vakıf abide ve eserlerin onarım ve restorasyon işlerini organize etmek, ilmi esaslar dahilinde restorasyonun yürütülmesini sağlamak, hemen her onarımda rastlanan teknik problemleri çözmek, kısaca restorasyonun beyni olmak, Yılmaz Önge'nin görevi idi.

Bu ağır ve mesuliyetli görevi yaparken Afyon, Bolvadin, Amasya, Ankara- Ayaş, Antalya, Alanya, Eskişehir, Erzurum, Isparta, Kırşehir, Konya, Karaman, Ermenek, Akşehir, Karapınar, Seydişehir, Beyşehir, Sivas, gibi yerleşim yerlerinde bulunan elli kadar yapının restorasyonunu bizzat yürütüyor, restorasyonları yüklenmiş arkadaşlarını da yakından takip ederek yardımcı oluyordu. Eski eserlerle mimar, sanat tarihçi, kontrolör ve fotoğrafçı gibi ilgileniyordu.

Çalışmalar sırasında karşılaştığı problemler, O'nu yıldırmadığı gibi iyi bir araştırmacı ve ilim adamı olması gerektiğine inandığı için Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Sanat Tarihi Bölümü'nde doktora çalışmalarına başladı.

Türk Sanatı ile uğraşan ilim adamları ile sık sık fikir alışverişlerinde bulunan Yılmaz Önge, 1971 yılı başlarında Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Türk İslâm Eserleri Kürsüsüne asistan olarak atandı.

Bu tarihten itibaren Vakıflar Genel Müdürlüğü'nün kadrolu personeli değildi; fakat her problemde başvurduğumuz ve yardım istediğimiz, problemlerin çözümü için gerekirse kar, kış demeden yapının bulunduğu yere giden, araştırmaya yapan, yol gösteren bir ilim adamı idi.

1972 yılında "**Anadolu Selçuklu ve Osmanlı Camilerinde Sebil ve Şadırvanlar**" konulu tez ile edebiyat doktoru, 1978 yılında "**Anadolu'da XII ve XIII. Yüzyıl Türk Hamamları**" konusundaki tezi ile doçent unvanını aldı.

1979 yılında Konya Selçuk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Arkeoloji ve Sanat Tarihi bölümü öğretim üyeliğine başlayan Yılmaz Önge, 1985 yılında aynı Üniversitenin Mimarlık Fakültesi Mimarlık Bölümü Başkanlığına atandı. 1987 yılında Profesör ünvanını aldı.

Sanat Tarihi ve Mimarlık bölümlerinde birçok lisans ve doktora tezi yöneterek Üniversitelerimize eleman kazandırılmasında yardımcı oldu.

Eserler üzerinde yaptığı araştırma-inceleme çalışmalarını ilim alemine duyurmak için yazdığı ikiyüzün üzerinde makalesi çeşitli dergilerde yayımlanmıştır.

Vakıflar Genel Müdürlüğü'nde çalışırken başladığı araştırma ve inceleme kazılarını Üniversite öğretim üyesi olarak da devam ettirdi.

Son olarak Selçuk Üniversitesi Mimarlık Fakültesi adına Konya ili Selimiye beldesindeki II. Selim Külliyesi Kazı ve restorasyon çalışmalarını yürütüyor, Selçuk Üniversitesi Selçuklu Araştırmaları Başkanlığı, Kültür ve Tabiat Varlıkları Konya Koruma Kurulu Başkanlığı, Milletlerarası Anıtlar ve Sitleri Koruma Kurulu üyeliğinde, bulunuyordu.

Mimarlık Tarihi, Türk İslam Mimarisi, Türk El Sanatları, Türk Folklorü, Rölöve ve Restorasyon sahalarında uzman, Yüksek Mühendis-Mimar Profesör Doktor Yılmaz Önge en verimli çağında, arkasında büyük bir boşluk bırakarak aramızdan ayrılmıştır.

Yetiştirdiği eleman, öğrenci ve dostlarının kalbinde sonsuza kadar yaşayacak olan Yılmaz Önge evli ve bir çocuk sahibi idi.

Her zaman kıymetli fikirlerinden istifade ettiğim kardeşim, dostum, arkadaşım, ilim adamı Prof.Dr.Yılmaz ÖNGE'yi rahmetle anarken ruhun şad olsun, nur içinde yat diyerek, sözlerimi tamamliyorum.

Sadi BAYRAM- Sayın Misafirlerimiz, rahmetli dostumuz Önge hakkında, ikinci konuşmayı yapmak üzere, halef-selefi olan Prof.Dr.Orhan Cezmi TUNCER'i davet ediyorum.

Prof.Dr.Orhan Cezmi TUNCER- Efendim, Vakıf Haftası'nda konuşmak kolay da, Yılmaz ÖNGE'ye gelince iş çok değişiyor.

1965 yılında, Diyarbakır'da serbest çalışırken, eski eser müteahhitlerimizden Celal Karaaslan, Vakıflardan bir iş aldığını, o işin dosyası için 10 kadar eski eserin rölöve projelerinin çizilmesini benden rica etti. Ahlat'tan başladım, sonbaharda 20 parça kadar çizim yaptım. Birgün vakıflardan mütehassis, müşavir geldi, onlara bu projeleri gösterelim dendi. Çünkü, Ankara, onaylayacak olan oydu. Yılmaz Bey'le öyle tanıştık Diyarbakır'da. Gençti tabii. Doğumuna bakılırsa, ben 1931 doğumluyum, benden 4 yaş da küçüktü, genç bir arkadaştı. Hevesliydi, nazikti, pırıl pırıl bir arkadaştı.

Diyarbakır, Mesudiye Medresesi'nde, zemin katta mihraplı odanın solundaki odayı ayırmışlardı abidelerle ilgili işlere. Masanın üzerine projeleri açtık, aydıngere çizilmişti, beğendi, hoşuna gitti. Teşekkür etti. Aldı, rulo yaptı, Ankara'ya götürdü. Onaylandı geldi.

O yılın sonunda ben Ankara'ya göç ettim, büromu kapadım, geldim. Allah'ın takdiri, Vakıflara girdim Şubat ayında. Ondan sonra Yılmaz Önge ile hep beraber olduk. İkinci katta arka odalarda, mutfaktan bozma bir odayı -lojmandı çünkü orası- zamanında Genel Müdürlük oradaydı. Köşede Abide ve Yapı İşleri Dairesi Başkanı'nın odası vardı. Küçük odasına giderdik, ara sıra sohbet ederdik. O da çok doluydu, ben de çok doluydum, mesai içinde sohbe zaten vaktimiz yoktu. Yolunu çizmiş, aşk ile hevesle çalışan bir arkadaştı.

Hemen bana, arkadaşlar bilirler, üç odanın birleştirildiği, uzun bir oda şekline dönüştürüldüğü Abide ve Yapı İşleri Dairesi restoratörlerinin, teknisyenlerinin ve ondan sonra da yine onun bitiminde, bir kapı ile bağlantılı Rahmetli Nedim Bey'in odası vardı. Orada bir oda verdiler, oturduk; daha çömez, çırağız bu işlerde. Yılmaz Önge ile, ara sıra, karşıda odadaydı, bir araya gelirdik. İlk defa Amasya II. Bayezid Külliyesi'nin işinde, Şehzade Osman Türbesi'nin restorasyon projesini hazırlamamı istediklerinde, tabii bütün o heyecanı, bilmezliği, acemiliği taşıyım. Gittik, rölevesini aldık, geldik. Bana kitaplardan örnekler getirdi. Osmanlı türbeleri nasıl olur, girişi nasıl olur, kubbeli, şimdi çok iyi biliyoruz, sekizgen planlı, önünde kubbeli, iki tane sütuna dayanan bir türbe. Şimdi bize lokma gibi geliyor; ama, dünyada en zor şeye nedir diye sormuşlar, acemilik demiş. Kitaplardan örnekler verdi, silmelerin nasıl olacağını, hangi kupta biteceğini, izlerin değerlendirilmesini... Osmanlı türbelerin de biliyorsunuz o parapetler yanda dönere gelir, kapıda babalarla birleşir, bilmem ne olur, falan filan... Rahmetlinin kalem tutuşu bile başka idi, çizdi etti falan. İlk eğitimi onda gördüm. Son eğitimi de onda gördük, Allah razı olsun.

Sonra bize zemin katta, bir oda boşalttılar, hemen bana rölöve bürosunu kur dediler. Kurduk, bir oda, iki oda, üç oda derken, bir odayı daha verdiler Yılmaz Önge'yle, orada da beraberdik.

Sonra abide, arşiv, yine sağolsun Güler hanım, yıllarca beraber yürüttük. Nerede Güler Hanım, ihtiyacım var görmeye, gözüm gönlüm açılsın. Nerede?.. ("Dışarı çıktı" sesleri).

Dayanamadı tabii. Hanımların çok iyi bir silahı var, o gözyaşı var ya, biz yapamıyoruz. Yıllarca beraber kaldık. Gelir, gider, anahtar çantasını açar, 7-8 tane anahtarı var, bazen hemen bulamaz, dener, odasının kapısını açar, girerdik içeriye, Bismillah der başlardık. Ne yapacağız, ne edeceğiz diye konuşurduk. Programımızı söyledik. Nereye gideceğiz, şu önemli, iş bölümü... Orhan Bey ona bir bakın, şuna bir bakın, şunun rölövesini alın, derken beni yönlendirirdi. Kitaplar getirirdi. çantası devamlı doluydu. Şimdi anlıyorum ki, ilim adamı zaten kitap hammalı. Kitap getirir, kitap götürür, bize gösterir, fotoğraf verir, resim çeker, zamanla arkadaşlığımız dostluğa dönüştü. Sarar İlkokulu'nun yakınında bir evi vardı. Vakit buldukça, çok seyrek ama, giderdik, otururduk, sohbet ederdik. Polyesterden bir abajur yaptırmıştı, eski eser müteahhitlerinden eli bu işe yatkın olan birine. Köşe lamba, kandillik yaptırmıştı, onu böyle duvara asmıştı. Duvarda asılı kilimi vardı, severdi böyle şeyleri. Bir oda ağzına kadar eşya doluydu. Gazete küpürleri vardı. Meraklıydı biriktirmeye, değerlendirmeye meraklıydı.

Yıllarca böyle çalıştık. Birgün, ayrılacağım dediği zaman, evvah dedim. "Orhan Bey, böyle gerekiyor" dedi. Tabii o programını çizmişti, ilim adamıydı, yolunu çizmişti. Sonra o görevi bana verdiler, görevde de halef-selef olduk.

Bakıyorum da kadere, yollarımız aynı, 3-5 yıl farkla doktoramız da, doçentliğimiz de, görevimiz de aynı; böyle birbirini izlemişim. Şükrediyorum ve Yılmaz Önge'yi izlediğim için gurur da duyuyorum.

Şimdi bu iş ilişkimizdi. Onun dışında özel yaşamımızdaki ilişkilerimiz de vardı. Yılmaz Bey bana da hocalık yaptı. Benim bu meslek hayatımda bir yerlere geldimse, ilkokulum Önasya Dergisi'dir, ilk arkadaşım da Yılmaz Önge'dir. Sadi Bayram o zaman Önasya Dergisi'ni çıkarırdı. Galiba cuma günü öğleden sonra, Önasya Dergisi'nde toplanırdık. Rahmetli Enver Behnan Şapolyo gelirdi, Süheyl Hoca gelirdi, biz de böyle usta-çırak ilişkisinde bir kenarda oturur, ellerimizi dizimize koyar, onları dinlerdik. Çok güzel şeyler anlatırlardı. O eski deyimle, dinî, ahlakî musahabe idi. Biz de o meclise katılırdık, nasiplenmeye çalışırdık.

Ben onun için, yaşamım boyunca, ilim dünyamda, Sadi Bayram'a her zaman şükran borcum vardır. Onu özellikle belirtmek istiyorum. O zaman da Yılmaz Önge bana kol kanat olurdu, Orhan Bey yaz, yaz, yaz bunları derdi. Güvenemiyordum herhalde kendime, yahut da birikimim azdı. Heyecanınızı biliyorum, anlıyorum, yazacağım, bir başlayacağım; ama bırakmayacağım derdim. Hakikaten de sözümde durdum. Şimdi ben yazmayınca, çizmeyince, okumayınca yaşadığımı kabul etmiyorum. Bunu bir vatan, millet, vatandaş borcu olarak kabul ediyorum. Hep beni destekledi. İlk zamanlarda Önasya'da ilk çıkan yazım, Çemişkezek'teki bir yazı idi, okudu; güzel, haydi gayret dedi. Bir-iki not verdi. Hep destekledi. Onunla da kalmadı, tabii biz dairede, mesaide sık sık araya geleliyorduk; çünkü, o ne kadar doluydu, ben de onun kadar doluydum. Zaten girdiğimden bir ay sonrası falan, rölöve bürosunu kur demişlerdi. O büro giderek gelişti. Bir yandan ben öğreniyordum, ben öğreniyordum, çize, çize... belli bir yere geldik, şükürler olsun.

O benim nelere eğildiğimi, merak ettiğimi bilir, seyahatlerde dolaşır, resimler çeker. Evinin banyosunu karanlık oda yapmıştı, resimleri büyütür ve benim ilgilendiğim konulardan da kartona yapıştırır, bana verirdi. Bakın, sabahleyin verdiği resimlerden birkaç tanesini çıkardım. Üstünde, güzel, kendine özgü yazısıyla notları var. Ne vermiş, İstanbul Sultan I. Selim bahçe duvarından örnek vermiş. Cami şadırvan avlusunda, pencere çini alınlığını vermiş, kendi el yazısı, kartonu da onun. Konya Beyşehir Eşrefoğlu'nun çini iç kubbe dekorasyonunu vermiş. Şadırvan'dan, sikkeden pek çok örnekler vermiş.

Ben de tabii bu dostluğa karşı durmazdım. Gezdiğimiz, gördüğümüz yerlerde ilgilendiği şeyleri verirdik. Dikkat ederseniz, örneklere bakarsanız amacımız, Rahmetli Ali Saim Bey'in bizden evvel hazırladığı şadırvan, korkuluk, çörtten, silme, çini örneği, pencere alındığı, pencere parmaklığı ve daha pek çok detayların albümünü yapmaktı. Bunların resimlerini çekerdik. Vardı öyle bir örnek elimizde. Güler Bilecen bilir. Sonra ne oldu, bilmiyorum. Ozalittle bastırdık, bana da verdiler, ben de ciltlettim, evimde saklıyorum. Bunları biriktirdik; çünkü, insanı hayatta bağlayan daima ayrıntılardır. Genelde konuşursunuz, birleşirsiniz; ama, ayrıntılara indiginiz zaman, 180 derece farklı yerlere gidirsiniz.

Şimdi birine sorun, 4 tane Osmanlı çörtteni silmesi, çizin deseniz, bir tane ya çizer, ya çizemez. Yılmaz Bey meraklıydı, bana da bunu öğretti. 3 tane Selçuklu silmesi çizin deseler, apışır kalırız; eksikliğimizi de bilmemiz lazım. Bu böyle ama, beni uyarın, beni yönlendiren oydu. Ben şimdi hâlâ bunların detaylarını çizirim. Elimde bu kadar katalog var. Bu ayrıntıları bana Yılmaz Önge öğretti. İşin ciddiyetini öğretti. Nasıl çizileceğini, çizginin korigrafisini değil tabii, niteliğini, arkasındaki bilgi birikimini bana Yılmaz Bey aşıladı, Ön Asya aşıladı. Ondan sonra biz, devam edegeldik. Bir yerlere geldik inşallah.

Şimdi, biz Yılmaz Bey'e ne verdik? Bilmiyorum, herkes kendi vicdan muhasebesini yapsın. Beraber çalıştığımız çevresindeki arkadaşlar... Bir gün bunalmıştı, "Orhan Bey, ben her şeyi tırnaklarımla aldım" dedi. Didine didine, ayaklarına çelme taktılar, söylemezdi, isyan etmezdi. Zaten içine attı da böyle oldu, keşke dışa

vursaydı, keşke biraz saldırgan olaydı, keşke biraz saldırmasa bile dışa vuraydı, ağlamayaydı; ama, konuşaydı, öksüreydi, bağırıyaydı, çağırıyaydı, keşke söyleneydi de biz ondan daha yıllarca yararlanaydık. Ama, o sustukça, o efendilik gösterdikçe saldırdılar. "Efendim siz alaylısınız, biz mektepliyiz" dediler. O boy hedefi olunca, İlahi-yata gidince, biz hedef olduk.

Bu, insan yapısında var, bu böyle. Kendi eksikliğini, kendi noksanını başkasına yakıştırarak güçlenmek isteyen zayıf insanlar onu her zaman yedi bitirdi.

Bunlara kızmıyorum. Bunlara Allah'tan şefaet etmesini, yardımcı olmasını, bu insanların güçlenmesini diliyorum. Ama, Yılmaz'ı ilkin biz bitirdik. Bir gün yine böyle isyan ettiğinde dedi ki, "Orhan Bey, biliyor musunuz, dünyada en kuvvetli şey ilimdir." Ben şimdi anlıyorum ki, hakikaten, belki de tek nankör olmayan şey ilimdir. Bunu anlamayan da zayıf kalıyor, eksik kalıyor. Tabii herkese ilim adamı olmak nasip olmuyor; ama, bilmek de ilim adamı demek değil, o da ayrı bir şey Allah affetsin yaptıklarımızı.

Bütün bunlardan sonra, İlahiyat Fakültesi, derken Konya... Bu yoğun çalışma ve bütün bu hayat hikâyesinde görüyoruz ki, biz Yılmaz Bey'e birşey vermedik. Ama, Yılmaz Bey avuçlar dolusu, gönüllere dolusu, bize çok şey verdi. İşte, canını da verdi.

Onu, rahmetle, saygıyla anıyoruz, bu acımızı her zaman yaşıyoruz.

Şimdi ne olacak? Bütün bunlardan sonra, bir de gerçek var. Yılmaz Bey genç yaşında öldü, bedeni öldü, ruhu, anısı, değeri içimizde yaşıyor. O ölmez. Eşi Ergül ÖNGE Hanım'a büyük görev düşüyor. İyi bir arşivi vardı. Allah ona kuvvet versin, güç versin, oğlu Mustafa'yı Allah onlara bağışlasın, cümlemize bağışlasın. Onun bıraktığı yerden, bu duygu, bu kültür, bu birikim, bu malzeme değerlendirilsin. Bu konuda, eğer benim üstüme bir şey düşerse, çok sevinirim. Bunu da hepinizin önünde bir söz olarak söylüyorum, vaat olarak söylüyorum. Gururlanırım eğer bana bir şey düşerse. Biliyorum, siz de son derece nazik bir insansınız. ama, eğer Yılmaz Önge'nin bu malzemelerini biriktirmeyi, değerlendirmeyi yarın göremezsem ben de üzüntü duyurum. Onu, büyük bir saygıyla, acıyla anıyorum. Halef-selef olduğum için gurur duyuyorum, güç duyuyorum; ama, bu acıyı hepinizle paylaşıyorum.

Allah rahmet eylesin.

Teşekkür ederim.

Sadi BAYRAM- Sayın misafirlerimiz, biz, Rahmetli Yılmaz Önge anısına yaptığımız bu seminerde, resmini burada siyah çerçeve içinde asmadık. Zira, Yılmaz Önge, Türk sanatını sevenler ve ilim adamlarının kalbinde daima yaşıyor, bizim için ölmedi.

Yalnız, programda bir ilavemiz daha olacak, Rahmetli Yılmaz Önge'nin son gününde Profesör Dr. Örcün BARIŞTA vasiyeti konusunda çok kısa bir açıklamada bulunacaklar.

Sayın Barışta'yı davet ediyorum.

Prof.Dr.Örcün BARIŞTA- Efendim, Yılmaz Hoca hep bize verdi, biz ona hiçbir şey vermedik dediler. Ben de konuşmacıları dinlerken son günü hatırladım. Sayın Profesör Dr. Ömür BAKIRER, Konya'ya gelmişlerdi. Ben de Ankara'ya atanmıştım. Sahip Ata'nın Türbesini görmek istedi Ömür Hanım. Yılmaz Hoca bunun üzerine, ölmeden bir gün önce, Cuma günü oluyor, Ramazandı gerekli izni aldı Vakıflardan ve bizi türbeye götürdü. Son günü oluyor Yılmaz Hoca'nın bu. Çıktık Türbeye, çok da zor bir çıkışla; çünkü merdiveni falan yok malumunuz. Çok hüznümlendi içeride ve döndü Ömür'le bana dedi ki: "*Çocuklar, Ankara'ya gidiyorsunuz, ne olursunuz adam bulun, insan bulun burası onarılmalı.*" Şimdi konuşulurken hep aklıma o geldi ve Ömür Hanım'a durumu ilettim. Üstümüzde kalıyor bu yük bizim, bir vasiyet sayılır ve bu da çok güzel bir vesile, Vakıfların Sayın yetkililerinden, yalnız ağlamak, incelemek değil, çok sevdiğimiz, Konevi Yılmaz Hocamızın bu arzusunu yerine getirmenizi, lütfetmenizi ve bunun onarımı için gerekli çalışmayı yapmanızı istirham ediyorum.